

Үкімет отырысында

ЕЛДІ ЖАЙЛАҒАН ІНДЕТ САЛДАРЫНАН ШЫГУДЫҢ НАҚТЫ ШАРАЛАРЫ

Откен жұмада Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев Үкіметтің кеңейтілген отырысын откізді. Бейне байланыс режимінде откен жынга Премьер-Министр Асқар Мамин, Президент Әкімшілігінің Басшысы Ерлан Қошанов, Үкімет мүшелері, облыстар мен Нұр-Сұлтан, Алматы, Шымкент қалаларының әкімдері, орталық мемлекеттік органдардың жөнә Ұлттық компаниялардың жетекшілері қатысты, деп хабарлайды Ақорданың баспасөз қызметі.

Қасым-Жомарт Тоқаев жында сойлемен сөзінде жыл басынан бері ұлттық экономиканың күрделі жағдайда дамып келе жатқанын атап етіп, ел экономикасының жалпы 1,8% төмөндегенін айтты. Еліміздегі эпидемиологиялық ахуат әлі де күрделі. Президенттің тапсырмасы бойынша коронавируспен күрес барысында шұғыл мәселелерді шешу үшін қосымша 150 миллиард теңге белшінді. Басты мақсат – коронавирус инфекциясының таралуын тоқтату және науқастарды емдеу ісінде нақты нәтижелерге қол жеткізу. Полиция және санитарлық дәрігерлер карантин режимінің қатан сақтауын қамтамасыз етуі керек. Сондай-ақ толықанды медициналық көмек көрсету және қажетті дәрі-дәрмектермен қамтамасыз ету де маңызды міндет.

МИНДЕТТИ МЕДИЦИНАЛЫҚ

САҚТАНДЫРУ ҚОРДЫ

ЖҰМЫСЫНА ТАЛДАУ ЖАСАЛАДЫ

– Денсаулық сактау министрлігі басқару

ісінде бірқатар өрекшел қателіктер жіберді. Әкімдердің көшілігі жұмысын тиісті деңгейде атқарған жоқ. Үкіметте бақыламады. Жіберілген қателіктер мен олқылықтарды анықтайтын арнағы комиссия құру қажет. Бұл комиссия қазіргі ортақ жұмысқа кедергі жасамай, тексеріс жүргізіп, маган ұсыныс беруі керек. Тергеу жүргізу қажет болатын болса, «СҚ Фармация» басшылығын жұмыстап босату керек. Соңғы кездері Міндетті медициналық сақтандыру қоры төнгерінде әңгіме көп. Аталаң қорға байланысты түрлі қауесстер мен өсек әңгімелер болмауы үшін оның басшылығына өзін сөзбен емес, іспен көрсететін адамды қою керек. Үкіметтің тапсынан қордың жұмысына талдау жасауга тиіс, – деді Мемлекет басшысы.

Президент Сыбайлар жемқорлыққа қарсы іс-қымыл агенттігінің төрағасы Алик Шпекбаевқа «СҚ Фармация» үйімінің жұмысында сыйбайлас жемқорлық қөріністерінің бар-жогын тексеруді тапсырды.

Сонымен қатар, Президент барлық өнірді тез арада дәрі-дәрмектен қамтамасыз ету керектігін, індет кезінде дәрі сату арқылы пайда тапқысы келтірді қатаң жауапқа тарту қажеттігін айтты. Қасым-Жомарт Тоқаев мұның ұлттық қауіпсіздік мәселе екенин ескере отырып, мемлекеттік органдарға аса қажетті дәрі-дәрмектердің және медициналық бүйімдардың жеткілікті қорын қалыптастыруды міндеттеді.

ҚАЗАҚСТАНДА ДӘРІ МЕН МЕДИЦИНАЛЫҚ БҮЙІМДАР ӨНДІРІЛГІУ ТИІС

– Қазақстанда дәрі мен медициналық бүйімдардың көптеген түрін өндіруді жолға қоятын кез келді. Қашанга дейін импорттық дәрілерге тәуелді боламыз? Намысның қайда? – деді Президент.

Мемлекет басшысы пандемияға қатысты барлық шешімдерді жедел қабылдауды тапсырды. Сондай-ақ, Денсаулық сактау министрлігің нұсқаулары мен талаптарын Үкіметтің өзге мүшелері мен әкімдер бірнеше кезекте орындауды тиіс деді. Жиын барысында Президент Үкіметтің жалпы құрамына да ескертү жасады.

– Пандемия кезінде Денсаулық сактау министрлін ерекше мәртебеге және құзіртекке ие деп есептөніздер. Министрлікке пандемиямен құрас жөніндегі қүнделікті есептің және ақпараттың берілуін қамтамасыз етуді Үкіметтің әкімдіктерге тапсырамын. Қалыптасқан ахуал екі алтадан кейін жақсарады деп уміттінемін. Олай болмagan жағдайда, жалпы Үкіметтің осы құрамда жұмыс істеу мүмкіндігі туралы мәселе туындыдай, – деді Қасым-Жомарт Тоқаев.

Мемлекет басшысы пандемиямен күреке және экономикалық дагдарысты қайта қалпына келтіруге болінген қаржыға қатаң бақылау жасауды Есеп комитеті мен Президент Әкімшілігіне тапсырды.

Жалғасы 2-ші бетте

БАСПАНА МӘСЕЛЕСІ БІРТІНДЕП ШЕШІЛУДЕ

Баспаңа халық үшін әлеуметтік проблемалардың ең бастысы. Осыдан екі жыл бұрын облыс орталығы атанған Түркістан қаласында бұл мәселе өзекті еди.

Себебі, орталық ретінде мұнда көшіп келушілер көп болды, сондай-ақ қызмет бабымен орналасқандардың саны да басым. Дегенмен, екі жылдың ішінде бұл мәселені шешу мықтап қолға алынған. Құрылышы қарқынды қалада бұл мәселе біртіндеп шешіліп келеді.

Тұрғын үйлердің сапасына аса ден қоятын облыс әкімі Әмірзак Шокеев құрылышылармен жүздесіп, жұмыс барысын тексерді. Түркістан қаласы әкімшілік-искерлік орталығында 89 қопқабатты тұрғын үйдің (350 мың ш.м., 5600 пәтер) құрылышы мемлекеттік бюджет есебінен жүргізілді. Жыл қорытындысымен 7 қабатты 24 тұрғын (92,2 мың ш.м., 1452 пәтер) үй, пайдалануға тапсыру жоспарлануда. Оның ішінде: кезекте тұрған әлеуметтік осал топтарға және көпбалалы отбасыларға (450 пәтер), кезекте тұрған мемлекеттік қызметкерлere кредиттік тұрғын үй (1002 пәтер) тапсыру жоспарланған.

Түркістан шаһарын көркейту, экологиялық жағдайды жақсарту үшін қарқынды жұмыс жүріп жатқаны белгілі. Аймақ

лып, жеті қунде айнала жасыл желекке бөлөнеді. Облыс орталығында көшелер мен демалыс орындарын көбейтіп, көгалданыруды жұмыстары қарқынды орын алуада. Қалада 32 сектор бойынша көгалданыруды жұмыстары жүргізіледі. Аудан, қала және басқарма басшылары жауапты барлық аумақтарда 250 мың ағаш көшеттері мен бұталар отыргызылды. Тұт ағашы, писсар өрігі, терек, арша, линден ағашы, қарағай, каталыпа, талшын егілген.

157 862,38 шаршы метр газон төсөліп, 187,867 км суару жүйесі орнатылды. Қала бойынша 65 үнгымалар қазылып, аллеялар мен скверлер қолданыска берілді. М. Пощанов, Байтанаев, Р. Сейтметов демалыс орындары және «Женіс» саябагы қайтадан жаңартудан өтіп, жаңа көрікке ие болды.

Шолушы,

МЕГАПОЛИСТЕ ӘКПЕҢІ ЖАСАНДЫ ЖЕЛДЕТУ АППАРАТЫ ШЫГАРЫЛАДЫ

Бұл туралы қала әкімі Мұрат Айтенов Instagram парақшасында хабарлады.

Қала басшысы «Kazmedprigor Holding» ЖШС директоры Рахат Байзақовпен пандемиямен құрас жөніндегі мәселелерін талқылады.

Рахат Тұрганбекұлы қала тұргындарына 150 дана төсек-орын, инфузия қуыға арналған 400 дана штатив және 40 дана медициналық бағана сыйлады.

Әзінің алғасын білдірген Шымкент қаласында әкімі жақын арада әкімдік қолдауымен «Kazmedprigor Holding» ЖШС-і ӘЖЖ аппаратын шыгарытынын жеткізді.

«Біз бұл жобамен үш ай бойы жұмыс жасадық. Ендігі кезекте қажетті сертификатты алсақ, аппаратты шығара бастаймыз. Алдымен, қаланы толығымен қамтывып, содан кейін еліміздің өзге қалаларына көмектесетін боламыз. Бүтінгі басты жағымды жақалық осы», – деді М.Әйтенов.

Қазіргі таңда қаладағы медициналық мекемелерде 323 ӘЖЖ аппараты, оның ішінде 130 портативті аппарат бар. Сондай-ақ, 250 «Бобров» тыныс алу аппараты, 10 монитор мен қамтамасыз етілген.

«Айғак»-акпарат.

Елорда күні мерекесі қарсашында Шымкент қаласында 9 инвестициялық өндіріс орны іске қосылды. Ашылу салтана-тына қала әкімі Мұрат Эйтенов онлайн режимде қатысты. Он-лайн-жында Мұрат Дүйсенбекұлы жаңадан ашылып жатқан кәсіпорындармен тікелей эфирде байланысқа шығып, еңбек ұжымдарымен пікір алмасы.

Шаһар басшысы өз сөзінде елімізде мемлекет тараپынан кәсіпкерлікке жоғары қолдау жасалып отырганына тоқталып, нәтижесінде үшінші мегаполисте жаңа жұмыс орындарының ашылып жатқанын атап етті. Инвестиция дегеніміз - қаражатты ұзақ мерзімге өрсалады кәсіпорындарға, кәсіпкерлік жобаларға, өлеуметтік-экономикалық бағдарламаларға немесе инновациялық жобаларға құю. Ол өз кезегінде, біршама уақыт еткеннен кейін өз пайдасын келтіреді.

Президент Қасым-Жомарт Тоқаев дағдарыстан кейін экономиканың қайта қалпына келтіру үшін инвестиция таруды нықтап тапсырды.

- Бүгінгі таңда Шымкент қаласы өнеркәсіп пен сауданың, мәдениет пен өркениеттің қаласы болып саналады. Мінеки, Астана күні мерекесі қарасаңында қала аумағында бірнеше жаңа инвестициялық өндірістік жобалар іске қосылады. Қаламыздагы өнеркәсіп кәсіпорын-

дары «Бизнестің жол картасы-2025» және экономиканың басым салаларын дамытудагы «Қарапайым заттар экономикасы» мемлекеттік қолдау бағдарламалары шенберінде жүзеге асырылуда. Еліміздің мундай жетістіктеге жетуі Тұңғыш Президенттің Нұрсұлтан Обішүлі Назарбаевтың сыйдарлы саясатының арқасы, - деді қала әкімі.

Елорда күніне орай Шымкент қаласы аумағында іске қосылған жобалардың жалпы құны 2,5 млрд теңгені құрайды.

Соның нәтижесінде жалпы 288 адам жұмыспен қамтылған. Оларға токтальсақ, «QagazOrdasy» ЖШС - А4, А3, А2 форматтагы қағаз өндіру фабрикасы; «NURTAU distributioncompany» ЖШС – шоколадты қәмпіт және сағыз шыгаратын кондитерлік фабрика құрылышы; «PROF AKS» ЖШС – шыны пакеттерге арналған аллюминий дистанциялық жақтаулар өндірісі; «NEW TECHNOLOGY» ЖШС - дизельдік генератор зауытының құрылышы; «Арман Агро»

1430.KZ. КӨМЕК АЛУ ПОРТАЛЫ ИСКЕ ҚОСЫЛАДЫ

Шымкент қаласында қалыптасқан эпидемиологиялық жағдайға байланысты халықта қолжетімді медициналық көмек көрсету мақсатында алдағы аптада 1430.kz. порталы іске қосылады.

Аталған сервис арқылы қаланың, ауданның, шалтай мекендерінің өрбір түрғының үйден шықпай-ақ қашықтықтан медициналық көмекке жүгінуге мүмкіндік алады. Бұл үшін 1430.kz порталында тіркеліп, қажетті маманды таңдауда, онлайн-қабылдауға жазылу жеткілікті.

Онда жалпы практика дәрігерлерінен, педиатрлардан, сондай-ақ салалық мамандардан көмек ала алады.

Алдағы уақытта 1430.kz порталында тіркелу жөне қолдану туралы қосымша ақпарат беріледі.

Осы ретте, өзін-өзі емдеуге және дәрігердің тағайындаудың дәрі-дәрмек қабылдауға болмайтынын ескертеміз.

ФАРМКОМПАНИЯЛАР ТАПСЫРЫСТАРЫН 5 ЕСЕГЕ АРТТЫРДЫ

Қала әкімі Мұрат Эйтенов дәрі-дәрмек шыгаратын өндіріс орнында болып, қаланы дәрімен қамту мүмкіндігін бағамдап көрді

Бірінші болып «SANTO» дәрі-дәрмек зауытына барған әкім өндіріс цехтарын арарап көрді. Мұнда инъекциялық ерітінділер мен инфузиялар, қатты пероральді дәрілік заттар (таблеткалар, саше, түйрішктер), антибиотик үнтақтары, стерильді емес ерітінділер шыгарылады.

«80 қызыметкер тәуілк бойы төрт ауысымда жұмыс істеуде. Өнімнің 70 пайызы көтерме, 30 пайызы бөлшек бағада сатылуда» - деді компанияның өндіріс жөніндегі директоры Светлана Майорская.

Одан соң екі ірі «Ақниет», «Зерде» дәрілік заттар қоймасына барды. Олар қаладағы жұз шақты дәріханага екі мезгіл дәрі жеткізіп отыранын айтты. Дистрибутерлер қоймаларға күніне 2-3 көлік дәрі-дәрмек өкелінде екенін жеткізді.

«Төртінші категориядағы виускардың дәрілерге сұраныс жогарылады. Соңдықтан компаниялардың тапсырысын 5 есеге арттырдық. Қазіргі таңда 15 көлік, 5 вагон дәрі-дәрмек жолда келе жатыр. Парацетамолдың 50-те тарта аналогтік түрі дәріханаларда бар. Көрші аймақтардан, мәселен Тараз, Қызылорда, Түркістан облыстарынан сұраныс көнтеп түсіде екен. Ен бірінші Шымкент қаласын толығымен қамтып болған соң гана, өзге қалаларға жіберілестін болады», - деді «Зерде-Фито» НПО ЖШС-ның директоры.

Мамандардың айтуынша, дәрі таусылып қалады деген қорқынышпен шамадан тыс көп дәрі алып, үде сақтай берудің қажеттілігі жоқ. Дәрі жеткілікті. Өрбір дәрінің сақтау мерзімі мен шарттары бар. Оны қолданбаса адам организміне кері өсерін береді.

ЖОЛДАРДЫҢ ЖОСПАРЛЫ ЖӨНДЕУ ЖҰМЫСТАРЫ АЯҚТАЛУДА

Мегаполистегі халық санының, сәйкесінше автокөліктің көбекі сапалы жолдарды қажет етеді. Шымкент қаласында жоспарлы жол жөндеу жұмыстары аяқталып, іске қосыла бастады. Атап айтқанда:

- Б.Момышұлы көшесінен А-2 автомобиль жолына Республика данғызының орташа жөндеу жұмыстары;

- «Хорғос-Алматы-Шымкент-Өзбекстан Республикасының шекарасы» А-2 автомобиль жолы - Шымкент қаласында айналма жолының реконструкциялау жұмыстары;

- Қайнар бұлақ түрғын алабындағы Төлейбай Құрасбек көшесі, Бозарық шагынауданындағы №22 көшесі, «Самал-1» шагынауданындағы Шілменбет көшелерінің орта жөндеу жұмыстары;

- «Тассай» шагын ауданы Тауке хан көшесі - Жібек жолы көшесінен Кіші айналма жолына дейін және Жібек жолы, Төреқұлов көшелерінің қайта құры жұмыстыры аяқталды.

Ал Шымкент қаласында Бас жоспарына сәйкес Конаев көшесінің Дамбовая көшесінен А-2 жолына дейін көлік байланыстырумен ұзындығы – 100 метр, ені – 32 метр «Бадам өзені арқылы өтетін көпір» де пайдалануға берілді.

Бетті дайындаған: Салтанат ТОЙБОЛОВА.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ДЕНСАУЛЫҚ САКТАУ МИНИСТЕРИСТВО

COVID 19 ОҢ СЫНАҒЫ БАР ҮЙДЕ ОРНАЛАСҚАН
НАУҚАСТАРҒА АРНАЛҒАН ЕСКЕРТЕПЕ

НАУҚАСТАРҒА	
	ҮЙДЕН ШЫҚПАҢЫЗ
	ЖЕКЕ, ЖАСЫ ЖЕЛДЕТІЛЕТІН БӨЛМЕДЕ ОРНАЛАСЫНГА (ПӘТЕДЕРДЕ ОТАСЫНЫҢ БАСКА МУШЕЛЕРІ ТҮРГАН ЖАГДАЙДА ЕСІКТЕН БӨЛЕК ЖАБЫЛЫТЫН БӨЛМЕДЕ)
	УНЕМІ БІР РЕТ ҚОЛДАНЫЛАТЫН МЕДИЦИНАЛЫҚ БЕТТЕРДЕ КИО, ОНЫ ӘРБІР 2 САГАТ САЙЫН ЖӘНЕ ОНЫН ЛАСТАНУЫНА КАРАЙ АУЫСТЫРЫП ОТАРЫНЫЗ, БЕТТЕРДЕН, АЛДЫҢЫН БЕТИНЕ КОЛЫНЫЗДЫ ТІМГІЗЕБІЛІКТАСТАУ КЕРЕК, СОДАН КЕЙІН ДЕРЕУ ОСЫ УШИН АРНАЙЫ БӨЛІНГЕҢ КАЛАГА ТАСТАУ КЕРЕК
	ТАМАҚТАРАР АЛДЫНДА, ДӘРЕТХАНАДАН КЕЙІН, СОНДАЙ-АҚ ӘРБІР БЕТТЕРДЕН ШЕШКЕННЕН КЕЙІН КОЛДА САБЫНМЕН ЖУУ НЕМЕСЕ АНТИСЕПТИКПЕН ӨНДЕУ КЕРЕК
	КОЛДЫ БІР РЕТ ҚОЛДАНЫЛАТЫН МАЙЛЫҚТАРМЕН СУРТУ
	ЖИІ ҚОЛДЫ САБЫНМЕН ЖУУ НЕМЕСЕ АНТИСЕПТИКПЕН ӨНДЕУ
	ДЕҢЕ ТЕМПЕРАТУРАСЫН КҮНІНДЕ ЕКІ РЕТТЕН КЕМ ЕМЕС ӨЛШЕУ
	ОТАСЫНЫҢ ӘРБІР МУШЕСІНЕ ЖЕКЕ ҮДІСТІСІ, ЖЕКЕ ГИГИЕНА ҚУРАЛДАРЫН ПАЙДАЛАНУ
	ДЕҢЕ ТЕМПЕРАТУРАСЫН КҮНІНДЕ ЕКІ РЕТТЕН КЕМ ЕМЕС ӨЛШЕУ

!!! КЕЗ КЕЛГЕН ЖАҒДАЙДА (ДЕҢЕ КЫЗЫЛЫН ҚӨТЕРЛУ, ЕНТІГУ, ЖОТЕЛ ЖӘНЕ Т.Б.) ЕМДЕУШІ ДӘРІГЕРГЕ ХАБАРЛАҢЫZ!
!!! МАЗАСЫЗДЫҚ БЕЛГІЛЕРІ БАЙЛАҒАНДА (ЖҮКТЕМЕ ҚЕЗІНДЕ ЕНТІГУ СИМПТОМДАРЫНЫҢ ӨСҮСІ, ТЫНІС АЛДУЫН КИЫНДАУЫ) ЖЕҢЕ ЖИЛЕУ!

ОТБАСЫ МУШЕЛЕРІНЕ	
	БӨГДЕ АДАМДАРДЫҢ ҮЙГЕ КЕЛУИН БОЛДЫРЫМАУ
	ЕГЕР ОТАСЫНДА 65 ЖАСТАН АСКАН АДАМДАР, 5 ЖАСКА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАР, ЖҮКТІРДЕЛІК ИММУНИТЕТІ ЭЛСІРГЕН НЕМЕСЕ ЖҮРКЕТІН, ОКТЕПІН НЕМЕСЕ БҮЙРЕКТІН СОЗЫЛМАЛЫ АУРУЛАРЫ БАР АДАМДАР БОЛСА, МУМЫНДІГІНСЕ ОЛАРДЫ СИМПТОМСЫЗ КИЙІРІЛДЕЛІКТЕРДЕН БАР
	КАРДИНАЛЫҚ СИМПТОМСЫЗ КІРГЕН КЕЗДЕ МІНДЕТТІ ТҮРДЕ БІР РЕТ ҚОЛДАНЫЛАТЫН МЕДИЦИНАЛЫҚ БЕТТЕРДЕ, ҚОЛҒАП КИО КЕРЕК
	ҮЙ-ЖАЙЛАРДА КҮНІНДЕ 2 РЕТТЕН КЕМ ЕМЕС ЖЕЛДЕТУ
	ҚОЛДЫ БІР РЕТ ҚОЛДАНЫЛАТЫН МАЙЛЫҚТАРМЕН СУРТУ
	ЖИІ ҚОЛДЫ САБЫНМЕН ЖУУ НЕМЕСЕ АНТИСЕПТИКПЕН ӨНДЕУ
	ДЕҢЕ ТЕМПЕРАТУРАСЫН КҮНІНДЕ ЕКІ РЕТТЕН КЕМ ЕМЕС ӨЛШЕУ
	ОТАСЫНЫҢ ӘРБІР МУШЕСІНЕ ЖЕКЕ ҮДІСТІСІ, ЖЕКЕ ГИГИЕНА ҚУРАЛДАРЫН ПАЙДАЛАНУ

АРУУНЫҢ НЕГІЗГІ БЕЛГІЛЕРІ	АРУУ БЕЛГІЛЕРІНДЕГІ АЙЫРМАШЫЛЫҚТАР									
	ЖОГАРЫ ТЕМПЕРАТУРА	ШАРШАУ	ЖӨТЕЛ	ТУШКИРУ	БҮҮНДАРДЫҢ АУЫРЫ	ТЫМАУ	ТАМАҚ АУРУЫ	ШАТЫРУ	БАС АУРУЫ	ЕНТІГУ
КОРОНАВИРУС	ЖИІ	КЕЙДЕ	ЖИІ (КҮРФАҚ)	ЖОҚ	КЕЙДЕ	СИРЕК	КЕЙДЕ	СИРЕК	КЕЙДЕ	КЕЙДЕ

Түркістан облысының шығыс қақпасы саналатын Тұлкібас ауданының табигаты ерекше. Машат шатқалынан төмен қарай ылдилай жөнелгенде көктем-күз мезгілінде жасыл желееке оранған елді мекенді көресің.

Суретте: Тамшы әулие

Түркібасы өлкесінің табигатының көркемдігі мен байлығы ерекше. Мөлдір сулы бұлақтар ақсан орман-тогайлар шатқалдары нәрлі жеміс-жидектер есетін жерлер, сирек кездесетін өртүрлі аң-құстардың мекені. Тау беткейлері мен қойнауларында өрік-алма, долана, тау піste мен жаңғақ, басқа да жеміс ағаштары мен бұталары, арша, қайың, тобылғы, жабайы жүзім және көптеген дөрі есімдіктер еседі. Шатқалдарын елік, аю, қоян, жыртқыш андар мен кекіліктер мекендесе, тау-қыраттарында арқар, киік, таутекелер жортып жүреді. Ертеректе қамыс-құрақ бітік есекен өзендердің бойында доңыздар мен жолбарайстар, таулы далаларында барыстар, қабыландар, кобра және айданар жыландар болған. Ал, Қаратадың жылы қунгей беткейінің жеміс-жидекті шатқал-тогайларында маймылдар болған екен.

Осындай ерекше табиги байлық шоғырланған өлкені қамқорлыққа алып, қорғап, ұлттық мемлекеттік қорыққа айналдыру бүтінгі күннің басты мөселеесі. Алатау мен оның Батыс сілемдерін қамтитын, көптеген құнды да сирек кездесетін жануарлар мен өсімдік дүниесі бар белгілі мемлекеттік Ақсу-Жабагылы қорығының жағдайы қазір нашарлап кетті. Корықтың үңгірлері мен тастарына ерте дәүірлердегі адамдар қашап салған өрнек, сурет, жақулар – алғашқы мәдениет үлгілері, есімдіктер, жәндіктер мен жануарлар – күтімді, қоргауды қажет етеді.

Қаратадың жоталарындағы алғашқы адамдар мекендереген үңгірлер, осы үңгірлердегі табигат асқан шеберлікпен жасаған «өшекей тасминералдар» жаһылған малдар мен қоршаган ортага жауапсыздықпен қарайтын адамдар сыйдырып, жойылып жатқан долана, тау піste мен жаңғақ ағаштарының жағдайы да аянышты. Соңғы жылдары ша-

руашылықтардың, өндірістердің табигатпен санаспауының өсерінен жердің беті бүлініп, су мен ауа ластанып, өлкенің экологиясы нашарлады. Осының өсерінен, табигаттың қоргауга багытталған «Ақсу-Жабагылы» Ұлттық табиги паркі құрылды. Маңсат - жойылып бара жатқан өсімдіктер мен жануарлар дүниесін сақтап қалау.

Көрінісі көз тартар ауданының туризм саласын дамытуға мүмкіндігі мол. Ие, тамылжыған табигат пен тарихи-зиярат орындарының саны басым ауданда соңғы жылдары мемлекет және инвесторлардың көмегімен тиімді пайдаланып келеді.

Мөселең, осыдан екі жыл бұрын мұнда туризм саласын дамыту маңсатында

ТАБИГАТЫ ТАМЫЛЖЫҒАН

3 жоба қолға алынған болатын. Оның алғашкысы – Тұлкібас ауданы, Керейт ауылындағы жалпы құны 1 млрд. 200 млн. теңгелік отбасылық демалыс кешені болатын. Таудаған пайдалануға берілген кешенің бір мезетте 1000 адамды қабылдауга мүмкіндігі бар. Ал, екінші жоба – тау бөктерінде орналасқан емдеу-сауықтыру орталығы. Жақын арада ел иғлігіне берілетін кешенің жалпы құны 696 млн. теңгениң құрайды. Үшінші кешен – жолаушыларға арналған сервистік қызмет көрсету орталығы.

Жыл басынан бері ауданға 5137 турист келіп, өнірдің өсем табигатымен танысып, саяхаттаған. Оның 318-і – шетел азаматы болса, қалған 4822-сі еліміздің өзге аймактарынан келген қонақтар.

Жалпы туристер арқылы жыл сайын ауданға қомақты қаржы түседі. Бүтінгі таңда ауданда туристерге қызмет көрсеттің екі қонақ үйі, екі шипажай мен төрт қонақ қабылдау үйі, сегіз маусымдық балаларға арналған сауықтыру лагерлері туристерге сапалы қызмет көрсетуде.

Сондай-ақ, ауданда саумалмен емдеу орталықтарын да дамытуға қауқарлы. Қазіргі таңда шағын және орта бизнес өкілдері бұл шаруанды мықтап қолға алған. Әрине, сервистік қызмет көрсетуде кемшиң тұстары бар, дегенмен жыл өткен сайын біртін-деп дамытылуда.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Болашаққа бағдар: рұхани жаңғыру» атты бағдарламалық құжатында жалпылттық қасиетті мекендер үгымының маңыздылығын атап өткен болатын. Қазақстаның «Киелі жерлер географиясы» кіші жобасы бойынша алдын ала ұсынылған сакральды орындар тізіміне Тұлкібас өнірінен 39 киелі жер туралы мәлімет облыстық жобалық кеңсе базасына жолданған. Соның ішінде Түркістан облысы бойынша жергілікті маңызы бар тізіміне енген 4 киелі жер анықталды. Олар: Ақтас өулие, Тамшы өулие, Тұлкібасы өулие және Қасқабұлақ шыңы. Ал, жалпы мұнда көптеген үлкендер-кішілі туризм объектілері:

Ақтас өулие, Тамшы өулие, Шақпақата өулие үңгірі, Өулиесайдағы Майлықара, Ақбийкетегі «Сталактит» үңгірі, Тұлкібасы тауы, Састебе тауы, Машат аңгары, Дәубаба шатқалы, Қара-үңгір тұрагы тағы басқа жерлер бар. Ертеде аудан жерімен Ұлы Жібек Жолының негізгі желісі етіп, тогыз жолдың торабы атанған мекен ежелгі Шараб, Бадухкет,

Тамгадж, Абаграж. Тамгадж қалаларын, керуен бекеттерін байланыстырган.

Оқырмандарды кейбір киелі жерлердің тарихымен аз - кем таныстыра кеңейтік. Сонымен, «ШАҚПАҚ» ӘУЛИЕ ҮГІРІ. Шақпақата елді мекенінің 600 метрдей оңтүстігінде, Шақпақ қалашының шығыс беткейінде орналасқан.

Үңгірдің терендігі 5,5-6 метрге, биіктігі 2,5 метрге жуық. Төменгі жағында түрегеп тұрган кісі еркін сиятын үлкен тас үңгір бар. Үңгір тауды тесіп салған туннельге ұқсайды. Ол әрі қарай үзаган сайын конус төрізді жіңішкере береді. Жергілікті халық ежелден мұны «Шақпақ тастың киесі» – «Шақпақ ата өулиенің мекені» деп таниды. Шақпақ ата өулие жерінен 200 метрдей жерде бүйірінен бұлқілдей қайнашып шығатын бастау бар. Халық оны «Шақпақ ата өулиенің бастауы» деп құрмет көрсетеді, сүйнен пайдаланады.

Ақтас өулие

«Ақтас өулие» Керейт ауылының іргесінде, ауылдың солтүстігінде орналасқан. Ақтас өулие бұлағының

Суретте: Шақпақ ата үңгірі

күншығысы қатпар тасты төбемен ұласады, оңтүстік-батысы егістік алқаппен, батысы ауылдың ескі қорымымен ескі мешіт үйі арқылы, ал батысы тегістеле келіп, ауыл басындағы төбемен шектеледі. Ақтас өулие бұлағында терек пен тал ағашы бар, айнала қамыс басқан, диаметрі шамамен 150-160 метр алқаптығында жатыр. Ақтас өулие бұлағынан басқа тогай ішінде бірнеше бұлақ көзі бар.

Ақтас өулие бұлағы үш қайнар бұлақ сүйнен қоралады. Бұлақ сүйнен қатпар тастың астынан шығып жатыр. Айналасын бұлдірген, киқоты, жалбыз, қога, кекжапырақ басқан. Бұлақ сүйнен

шығыстан батысқа агады. Бұлақ сүйнен 0,50-0,55 метрлік арыққа 0,20-0,22 метр төрөндікте толып агады. Бұлақ сүйнен оң қанталдағы көзі тастың астынан атқылап шығады, диаметрі - 0,10-0,12 метр. Тесіктен қайнашып жатыр, ортаңғы бұлақ көзінің шығыс беткейінде орналасқан.

Су үлкен қатпар тастың астынан қайнашып жатыр, атқылап шығады, судың көзінің шығыс беткейінде орналасқан. Бұлақ көзінен шығып жатыр, ортаңғы бұлақ көзінен шығып жатыр, алдындағы алқапқа жылғынан судың төрөндігі 0,70-0,75 метр келеді. Алғашқы екі бұлақ көзінің сүйнен жайылып ақса, бұл көздің сүйнен толып, жинала агады.

Бұлақ көзінен оң қанталының басталған ағаш жиілій түсіп, қалың тогайға айналып, ауылмен шектеседі. Солтүстігі ашық, төбелі, батысы қамысты тогаймен жалғасады. Бастау сүйнен оңтүстік-шығысында 13-14 метрдей жерде кураган жуан ағаштың қанқасы бар. Ағашқа майда шүберектер байланған. Бұл көзінде осы арага келіп, Ақтас өулие бұлағын күтіп-баптаган, әрі шырақшылық еткен Пернебек Дүйсенбаевқа қойылған белгі екен, ол кісі құран оқып отырыпты. Келіп ем-дом алушыларға жөн сілтеп, бұлақтың тазалығын сақтауыш болған екен. Ол кісінің отырыптығынан әлі бар.

Ақтас өулие сүйнен сол көзі мен өулие сүйнен оңтүстік-шығысында орталық көзі. Ақтас бұлақ сүйнен атасынан шығып жатқан жердегі тас қабаттарының ақ түсті болып жатуына байланысты аталған. Оның сүйнен қасиеті - көз, асқазан, бауыр, бүйрек сияқты ағза мүшелеріне бұлақ сүйнен.

Тамшы өулие

Тамшы өулие Кершетас ауылынан 12 шақырым оңтүстік-шығысында, Лагерь шатқалында орналасқан. Шатқал аңгарында Машат өзені бар. Машат өзенінің сол беткейінде Шошқабұлақ тауарларының сілемдері бар. Өзеннің екі аңгары биік қатпар тасты жота, өзен бойында демалыс саябақтары орналасқан. Тамшы өулие Машат өзенінің оң қанталының тау аңгарына сұғына кіріп, биіктігі 80-85 метрдей қатпарланған тас қабаты бар. Қож-қож жартастар,

сан алуан желектер көмкөрген, кіргенде көз сүрінетін, өсері керемет көріністі қуыс қойнауында тастан тамшы тамып тұрады. Таң қабатының үстінгі жағы 30-35 метрдей қара, орта тұсы 20-25 метрдей ақ сур, ал астыңғы қабаты ылғалданған, судан көгеріп мұк басқан. Оның қалындығы 20-25 метрдей келеді. Осы араны жергілікті халық «Тамшы өулие» деп атайды.

Тамшы өулиенің ылғалданып, тас беттерін мұк басқан астыңғы қабатынан майда су тамшылары агады. Аққан су тамшыларында есеп жоқ, санаң болмайды. Аққан тамшылардың сипаты да әр-

тас беттері жылтырап, аяқ бастырмас тай тайғақтанып тұрады.

Тамшы ағып жатқан аралықтан 2,5-3,0 метрдей төмөнде тас арасынан атқылап шығып жатқан көптеген бұлақ көздері бар. Бұлақ көздерінің оң қапталындағы екі көздің сұзы басқаларға қараша көп, өрі ағысы жылдам. Қалған бұлақ көздерінің су мөлшері деңгейлес. Жалпы тас аңғары шығыстан батысқа созылып жатыр, ұзындығы 150-170 метрдей, ал су тамшылап жатқан алқаптың ұзындығы 55-60 метр шамасында. Ағып және шығып жатқан су тамшылары мен бұлақ көздерінде есеп жоқ.

жол 18-20 метр жердегі төрт бұрышты темір мұнарага апарады. Темір мұнараның торлама ішінде 3,5 метр биіктікке дейін тас толтырылған. Мұнара биіктігі 6 метр шамасында.

533 баспалдақтың сол қанаты тұсында 3 x 1,5 метрлік жерге цемент құйып, беті тегістелген. Айналасын цементтеп, 3 қатар жалпақ таспен өріп шыққан, оның үстінен айналдыра тас үйілген (Бұл келіп зиярат етушілердің әрекеті болса керек).

688 баспалдақтан соң жол қигаштай көтеріліп, цемент құйылған 2,5x 2,5 көлемдегі алаңға барып тіреледі. Алаңның кіреберіс аузына темір төс қойған, тегістеліп айналдыра цемент құйылған алаңға «П» үлгісінде орындық қойған. Осы алаңның солтүстік-батысында 3 метр жерде «Түрікбасы өулие атаниң» басына қойылған сагана бар.

Түрікбасы өулие атага арнап салынған сагана төбе басындағы тегістен алқаптагы бұлақ көзі үстінен сегіз бұрышты жүлдізша ұлғасында салынған. Бұрыш орталарына күмбез ұлғасындағы ашық терезе қойылған. Әрбір бұрыштың биіктігі іргетасымен қоса есептегендеге 7 метр, төбесі күмбезделген. Иргетасынан бастап күмбезге дейінгі аралықты таудың табиги тасымен өріп шыққан, күмбезі үш бұрышты темірден жасалып, сырты көк шатырмен қапталған. Әр бұрыштың арасы 1,80 см, терезесі 4,5 x 0,80 см. Сагана ішіндегі бұлақ көзін айналдыра таспен өріп шығып, бұлақ сұнына түсетін баспалдақ қойған. Ортада диаметрі 1 метр көлөтін дөңгелек бұлақ көзі бар. Келушілер есікten кіріп, баспалдақпен төмен түседі. Суын ішіп, ниет етеді. Есігі солтүстік-батысқа қараган.

Түрікбасы өулиенің басына салынған кесене Азаттық ауылында, Шымкент - Алматы автомобиль жолының сол қапталындағы тау беткейінде орналасқан. Альстан күмбезді сагана мен мүндалайды. Саганага зиярат етушілер баспалдақ арқылы көтеріледі. Баспалдақтың жалпы саны - 688. Жоғары көтеріліп 196 баспалдаққа жеткен соң, оң қанатта бұлақ сұы бар. Бұлақ сұы ешқайда ақпайды, көлшік болып тұрады. Бұлақ сұның оңтүстігінде төрт тұп қарагаш бар. Бұлақ сұның оңтүстігі мен шығысында қарагаш тамырларынан шыққан бірнеше тұп бұта бар. Бұлақ көзінің шығыс жағында 17-20 метрдей жердегі беткейдің 4 жері көгеріп, онда қамыс, қоға өсін. Ол жай сым темірмен қоршалған. Сол араның солтүстік-шығысында дәл сондай көгеріс орын бар, ол орын үлкендеу, қоршалған, ортада жиде мен қарагаш есіп тұр, айналасын қамыс пен қоға басқан.

Аталаң жердің бәрінде бұлақ көзі бар. 245-247 баспалдаққа көтерілгенде оң қол тұста диаметрі 10-12 метрлік тегістік бар. Оnda үш бұлақ көзі бар, жоғарылау тұрган бұлақ көзін қоға басқан, төбесін түнікемен жауып, көлеңкелеп қойған, астындағы екі бұлақ үстінен тас қаланған, айналасы ашық. 322 баспалдақ тұсында шығысқа жүретін сүрлеу жол бар, сүрлеу

Атқылап жатқан бұлақ көздеріне бес жерден ауыз су үшін су тұрубынан қойған. Одан тыс ені 50-55 см, терендей 20-22 см көлөтін арық арнасы толып агатындағы су сыртқа шығып, өзен бойлай ағып жатыр.

Түркібасы өулие

Түрікбасы өулиенің басына салынған кесене Азаттық ауылында, Шымкент - Алматы автомобиль жолының сол қапталындағы тау беткейінде орналасқан. Альстан күмбезді сагана мен мүндалайды. Саганага зиярат етушілер баспалдақ арқылы көтеріледі. Баспалдақтың жалпы саны - 688. Жоғары көтеріліп 196 баспалдаққа жеткен соң, оң қанатта бұлақ сұы бар. Бұлақ сұы ешқайда ақпайды, көлшік болып тұрады. Бұлақ сұның оңтүстігінде төрт тұп қарагаш бар. Бұлақ сұның оңтүстігі мен шығысында қарагаш тамырларынан шыққан бірнеше тұп бұта бар. Бұлақ көзінің шығыс жағында 17-20 метрдей жердегі беткейдің 4 жері көгеріп, онда қамыс, қоға өсін. Ол жай сым темірмен қоршалған. Сол араның солтүстік-шығысында дәл сондай көгеріс орын бар, ол орын үлкендеу, қоршалған, ортада жиде мен қарагаш есіп тұр, айналасын қамыс пен қоға басқан.

Касқабұлақ шыны

Касқабұлақ шыны Жабагылы өзенінің сол жақ бетінде орналасқан. Теніз деңгейінен 3700 м биіктікте жатыр. Касқабұлақ шынының ерекшелігі тас және қола дәуірінен қалған 2000 га жуық тастарға қашалып салынған таңбаларымен белігілі. Көне сүретшілер тастарға ойып салған бейнелер сол кездегі тіршіліктің қандай деңгейде болғандығын баяндайды. Жартастарда адамдардың тіршілігі, көптеген аңдар мен құстардың, маралдар, таутекелер, архарлар, түйелер және аңшының сүреттері бейнеленіп қашалған. Аталаң таңбалар осы күнге дейін жақсы сақталған.

Касқабұлақ шынында сирек кездесетін қар барысы, Тянь-Шянь Алатауының қоңыр аюы, архар, тау ешкілері мекен етеді.

Касқабұлақ шынына шығу жаздың уш айында гана мүмкін. Қалған жыл мезгілінде қардың қалындығына байланысты шығу мүмкін емес. Бір қызығы Касқабұлақ атауы жылдың он екі айында ерімейтін мұздықтармен күніне бір сағатқа гана пайда болатын бұлақтың қосындысынан шығу мүмкін.

Фылымға осы дүниелер үлкен қызығушылық тудырып отыр. Бұл жерде жануарлар гана емес, адамдар мекендерінін және көне заман мәдениеті бар екендігін білдіреді.

Жинақтаған:
Ұлжан Қасымжанқызы.

Сүретте: Түркібасы кесенесі

турлі: бірі сорғалай ақса, екіншісі сыйлып агады, ал үшіншілері тамшылап, үзіліп агады. Бірі жуандай болса, екіншілері жіңішкелеу, тіпті көзге көрінбей намданып агатын да түрлері бар. Келушілер осы сұға қарап «тас жылап жатыр» деп айтады. Сондықтан «Тамшы өулие» атап кеткен. Ол жайлы аңыздар да, өпсана да, тіпті ертегіге айналған әңгімелер де көп.

Осы орынды алыстан қараса, тамшы ағып жатқан аралықтан 7-8 метр биіктікте арақашықтығы 8 метр шамасындағы екі үңгір бар. Ол осы тастың екі көзі іспетті, сондықтан оны жергілікті халық «Тамшы өулиенің екі көзі» деп атайды. Сырт көзге алыстан қараганда, шындығында да осы арадағы құбылыс жылап жатқан адамның бет бейнесін көз алдынызға елестетеді.

Тамшы ағып жатқан аралықтың асты ішке кіріңкі, құыстау келеді. Осы құыста биіктігі 1,70-1,80, жалпы ені 1,20-1,30 см тас бар. Тастың төбесі тегістене, онда диаметрі 35-40 см көлөтін орын бар. Оны жергілікті халық «Тамшы өулиенің қазандығы» деп атап, келгендер осы аралықтан су ішуге әрекет жасайды. Ол аралыққа екінің бірі шыға бермейді. Әйткені осы арага шығатын аралықтагы

Сүретте: Ақтас өулие бұлагы

жол 18-20 метр жердегі төрт бұрышты темір мұнарага апарады. Темір мұнараның торлама ішінде 3,5 метр биіктікке дейін тас толтырылған. Мұнара биіктігі 6 метр шамасында.

533 баспалдақтың сол қанаты тұсында 3 x 1,5 метрлік жерге цемент құйып, беті тегістелген. Айналасын цементтеп, 3 қатар жалпақ таспен өріп шыққан, оның үстінен айналдыра тас үйілген (Бұл келіп зиярат етушілердің әрекеті болса керек).

688 баспалдақтан соң жол қигаштай көтеріліп, цемент құйылған 2,5x 2,5 көлемдегі алаңға барып тіреледі. Алаңның кіреберіс аузына темір төс қойған, тегістеліп айналдыра цемент құйылған алаңға «П» үлгісінде орындық қойған. Осы алаңның солтүстік-батысында 3 метр жерде «Түрікбасы өулие атаниң» басына қойылған сагана бар.

Түрікбасы өулие атага арнап салынған сагана төбе басындағы тегістен алқаптагы бұлақ көзі үстінен сегіз бұрышты жүлдізша ұлғасында салынған. Бұрыш орталарына күмбез ұлғасындағы ашық терезе қойылған. Әрбір бұрыштың биіктігі іргетасымен қоса есептегендеге 7 метр, төбесі күмбезделген. Иргетасынан бастап күмбезге дейінгі аралықты таудың табиги тасымен өріп шыққан, күмбезі үш бұрышты темірден жасалып, сырты көк шатырмен қапталған. Әр бұрыштың арасы 1,80 см, терезесі 4,5 x 0,80 см. Сагана ішіндегі бұлақ көзін айналдыра таспен өріп шығып, бұлақ сұнына түсетін баспалдақ қойған. Ортада диаметрі 1 метр көлөтін дөңгелек бұлақ көзі бар. Келушілер есікten кіріп, баспалдақпен төмен түседі. Суын ішіп, ниет етеді. Есігі солтүстік-батысқа қараган.

Түрікбасы өулиенің басына салынған кесене Азаттық ауылында, Шымкент - Алматы автомобиль жолының сол қапталындағы тау беткейінде орналасқан. Альстан күмбезді сагана мен мүндалайды. Саганага зиярат етушілер баспалдақ арқылы көтеріледі. Баспалдақтың жалпы саны - 688. Жоғары көтеріліп 196 баспалдаққа жеткен соң, оң қанатта бұлақ сұы бар. Бұлақ сұы ешқайда ақпайды, көлшік болып тұрады. Бұлақ сұның оңтүстігінде төрт тұп қарагаш бар. Бұлақ сұның оңтүстігі мен шығысында қарагаш тамырларынан шыққан бірнеше тұп бұта бар. Бұлақ көзінің шығыс жағында 17-20 метрдей жердегі беткейдің 4 жері көгеріп, онда қамыс, қоға өсін. Ол жай сым темірмен қоршалған. Сол араның солтүстік-шығысында дәл сондай көгеріс орын бар, ол орын үлкендеу, қоршалған, ортада жиде мен қарагаш есіп тұр, айналасын қамыс пен қоға басқан.

Касқабұлақ шыны Жабагылы өзенінің сол жақ бетінде орналасқан. Теніз деңгейінен 3700 м биіктікте жатыр. Касқабұлақ шынының ерекшелігі тас және қола дәуірінен қалған 2000 га жуық тастарға қашалып салынған таңбаларымен белігілі. Көне сүретшілер тастарға ойып салған бейнелер сол кездегі тіршіліктің қандай деңгейде болғандығын баяндайды. Жартастарда адамдардың тіршілігі, көптеген аңдар мен құстардың, маралдар, таутекелер, архарлар, түйелер және аңшының сүреттері бейнеленіп қашалған. Аталаң таңбалар осы күнге дейін жақсы сақталған.

Касқабұлақ шынында сирек кездесетін қар барысы, Тянь-Шянь Алатауының қоңыр аюы, архар, тау ешкілері мекен етеді.

Касқабұлақ шынына шығу жаздың уш айында гана мүмкін. Қалған жыл мезгілінде қардың

